

Kafa Kâğıdından Kimlik Kartına

Erkan KUMRU
NVGM / VHKG

Dünya'da ilk nüfus sayımları Çin'de (MÖ 3050), Sümerler'de, Mısır'da (MÖ 2750) yapılmıştır. 1600'lü yıllarda İngiltere ve Fransa coğrafi keşifler sonucu elde ettikleri sömürgelerinde yaşayan nüfusu belirlemek amacıyla çeşitli nüfus sayımları yapmışlardır. İlk periyodik sayımlar İskandinav ülkelerinde (1748 yılında İsveç'te ve 1769'da Danimarka'da) yapılmaya başlanmıştır. ABD'de ilk nüfus sayımı 1709'da yapılmış, 1789'dan sonra 10 yılda bir sayım yapılması kararı alınmış ve anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Osmanlı Devletinin ilk nüfus sayımını 1831 yılında II. Mahmut asker sayısını ve vergi yükümlülüklerini belirlemek için yapmıştır. Türkiye'deki ilk resmi nüfus sayımı ise 1927 yılında yapılmıştır¹.

1 <http://www.webcitation.org/6dFyXnpMb> web sitesinden erişildi.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar düzenli bir nüfus siyaseti yerine, daha çok vergi ve askeri amaçlı ihtiyaçları karşılamak için nüfus ve arazi istatistiklerinin tutulduğu bilinmektedir. İstatistikî anlamda ilk resmi adım, 1831 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarının toplanması amacıyla "Ceride Nezaretinin" kurulmasıdır. Modern anlamda istatistik çalışmalarını yürütmek üzere ilk istatistik dairesi 1874 yılında kurulmuş, fakat bu kurum 1877 yılında kapatılmıştır. 1881 yılında bütün memleketi kapsayan ortak esaslara bağlı nüfus kayıt sistemi Nüfus Sicili Nizamnamesi yürürlüğü girmiş² ve nizamnameye bağlı olarak nüfus işlerini yürütmek üzere 1884 yılı Ekim ayında "Nüfusu Umumiye Müdüriyeti" kurulmuştur. Bu Müdürlük-

2 Çakmak, F. (2010) Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Sayı 18-19, İzmir

ğ 1889 yılında “Sicilli Nüfus Ahali İdare-i Umumiyesi” adı verilmiş ve asıl hizmetinin yanında pasaport kalemi, mürur kalemi, vilayet kalemi, darsaadet kalemi gibi alt kademelere ayrılarak yapılmıştır. Bu yapılanma gereğince Osmanlı halkına ilk nüfus tezkeresi (Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresi) dağıtılmaya başlanmıştır. Ancak, bu tezkerelerin herhangi bir nüfus kaydına dayanmaması ve tezkerayı taşıyan kişinin herhangi bir nüfus kütüğüne kayıtlı olmaması nedeniyle özel ve resmi işlemlerde pek yararlı olmamıştır. Bu sebeple hizmete ilişkin kalıcı ve çözüm getirci bir sistemin arayışına geçilmiştir. Düşünülen sistemin temel unsurunu oluşturacak olan ilk “Genel Nüfus Yazımı” 1905 yılında yapılmış ve bu yazımda elde edilen kayıtlardan ilk nüfus kütükleri düzenlenmiştir. Bundan sonraki aşamayı ise nüfus kütüklerinin güncelliklerinin sağlanması ve bu kayıtlara dayanarak nüfus cüzdanı verilmesi işlemi oluşturmaktadır³.

Nüfus cüzdanı, kişinin o ülke vatandaş olduğunu ve aile kütüklerine kayıtlı bulunduğunu kanıtlayan resmî belgedir⁴. Bu fonksiyonu nedeniyle nüfus cüzdanı “devletle fert arasındaki vatandaşlık bağıni somut hale getiren ilk ve temel belge” olarak kabul edilmektedir⁵.

Halk arasında, kimlik, kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus kâğıdı, nüfus tezkeresi gibi adlarla da anılan nüfus cüzdanları, ülkemizde ilk kez günümüzden 128 yıl önce yapılan nüfus sayımından sonra “Aliye-i Osmaniye Tezkeresi” adıyla kullanılmaya başlanılmış ve günümüze kadar 6 kez değiştirilmiştir.

3 www.nvi.gov.tr

4 Nüfus Hizmetleri Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Madde 4

5 Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresinden Nüfus Cüzdanlarına, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Osmanlı döneminde ilk kez nüfus cüzdanı olarak kabul edilen resmi belge 1882 yılında “Aliye-i Osmaniye Tezkiresi” adıyla düzenlenmiştir.

Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresi

Osmanlı döneminde ilk kez nüfus cüzdanı olarak kabul edilen resmi belge 1882 yılında “Aliye-i Osmaniye Tezkiresi” adıyla düzenlenmiştir. Bu belge, 24x34 cm ebadında tek yaprak çizgili kâğıda Osmanlıca yazılı olarak hazırlanmış⁶ ve Sultan Abdülmecit Han döneminde yayınlanan ferman ile erkeklerin sokağa bu belge ile çıkmaları zorunlu hale getirilmiştir. Fermana göre; kim inzibatların yaptığı denetim sırasında tezkeresini gösteremezse 5 mecdiye ile cezalandırılacak, cezayı ödeyemeyenler ceza ödenene kadar

6 <http://www.webcitation.org/6dF-y9qZPW>

karakolda tutulacaktı. Ağırlığının yaklaşık 5 dirhem⁷ ve kaybolması durumunda ceza-i müeyyidesinin oldukça yüksek olmasından dolayı Aliye-i Osmaniye Tezkiresi’ni erkekler kaybolmasın diye giydikleri fesin içinde püskül kısmına bağlayarak taşıyorlardı⁸. Erkeklerle tezkiresi sorulduğunda, feslerini kafasından çıkarıp gösterdiklerinden halk arasında bu belgeye “kafa kâğıdı” deniliyordu. Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresi halk arasında “kafa kâğıdı” olarak anılmış olsa da 1928 yılında verilmeye başlanan defter şeklindeki nüfus cüzdanlarının dağıtılmasına kadar kullanılmaya devam etmiştir.

1927 yılında ilk nüfus sayımından sonra herkese nüfus cüzdanı verilmesi kararlaştırılmıştır.

Nüfus Cüzdanı (Defter Şeklinde)

1927 yılında ilk nüfus sayımından sonra herkese nüfus cüzdanı verilmesi kararlaştırılmış ve nüfus sayımından bir yıl sonra 1928 yılında yürürlüğe giren, Osmanlı Türkçesi’yle hazırlanan ve 32 sayfadan oluşan nüfus cüzdanları 1929 yılına kadar kullanılmıştır. **1929 yılında Latin alfabesi ile düzenlenen yeni**

7 Bir (1) dirhem=3,2 gram

8 Genç Dergi, Nisan 2013, sayı 79

nüfus cüzdanları ise 62 yıl kullanılarak, en uzun süreli kullanılan nüfus cüzdanı olmuştur. Kurşuni renkli cilt kapağında kırmızı renkli ay yıldız bulunan, 32 sayfadan oluşan, içerisinde askerlik yoklaması ve askerlik hizmetiyle ilgili bölümler ile yer değiştirme ve medeni halindeki değişikliklerinde de bulunduğu çok yapraklı defter şeklindeki nüfus cüzdanları, 1976 yılında yürürlüğe giren tek yapraklı cüzdanla beraber 1991 yılına kadar kullanılmış; 1991 yılından itibaren yürürlükten kaldırılarak geçersiz sayılmıştır⁹.

Nüfus Cüzdanı (Kart Şeklinde)

01.06.1976 tarihinden itibaren çok yapraklı nüfus cüzdanları yerine kart şeklindeki nüfus cüzdanları uygulamaya konulmuştur.

Taşınabilirliğinin kolay olması amacıyla 01.06.1976 tarihinden itibaren çok yapraklı nüfus cüzdanları yerine 10.9x7.8 ebatlarında kart şeklindeki nüfus cüzdanları uygulamaya konulmuştur. Kart şeklindeki nüfus cüzdanları ay-yıldızı sola dönük olarak, Merkez Bankası tarafından basılmıştır. 03.08.1989 tarihinde 9.5x7.1 ebatlarında yeniden düzenlenen nüfus cüzdanları, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından basılmaya başlanmış ve aynı tarih itibarı ile de 20 mm çapındaki mühür ve soğuk damga kullanılmaya başlanmıştır. Kullanım ömrünün daha uzun olması amacıyla da Aralık 1990 tarihinden itibaren polyesterle kaplanmaya başlanmıştır¹⁰. Günümüzde halen kullanılmaya devam eden nüfus cüzdanlarına, 28 Ekim 2000 tarihinde nüfus kayıtlarında yer alan her Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşına tek bir Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası verilmesi ile birlikte T.C. Kimlik Numaraları da yazılmaya başlanmıştır.

T.C. Kimlik Numarası ile isim benzerliğinden ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması, kimlik tespitinin hızlı bir şekilde yapılması, kişinin doğumundan itibaren tüm işlemlerinin tek bir numara

ile yürütülmesi, kamu kuruluşları arasında bilgi alışverişinin kolaylaştırılması ve vatandaşa daha hızlı hizmet verilmesinin sağlanması amaçlanmıştır¹¹.

T.C. Kimlik Numarası, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün 1972' den 2000 yılına kadar devam eden ve kısa adı MERNİS olan Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi projesi kapsamında hayata geçirilmiştir. MERNİS, nüfus kayıtlarının elektronik ortamda ve merkezi bir yapıda tutulmasına, toplanan bilgilerin kamu hizmetleri ve vatandaşlar için çok yönlü olarak değerlendirilmesine imkân sağlayan bir sistemdir. E-devlet projesi kapsamındaki tüm kurum ve kuruluşların bilgi sistemlerinin anahtarı niteliğindeki Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası uygulamasının hayata geçirilmesi ile birlikte de MERNİS projesi diğer tüm e-devlet projelerin temeli ve kapısı haline gelmiştir.

Ayrıca 1927 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımı da dahil olmak üzere 2000 yılına kadar on dört kez yapılmış olan genel nüfus sayımları, sokağa çıkma yasağı uygulanarak yapılmıştır. MERNİS projesi kapsamında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin (ADNKS) oluşturması ile birlikte sokağa çıkma yasağı ile yapılan nüfus sayımı uygulamaları 2002 yılında kaldırılmış ve nüfus sayımları için vatandaşların evlerine hapsolmesine gerek kalmamıştır.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün, MERNİS' e bağlı olarak yürütmüş olduğu ve yakın zamanda hayata geçireceği projelerden biri de kullanmakta olduğumuz nüfus cüzdanlarının yerini alacak olan Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartıdır.

9 <http://www.webcitation.org/6dF-y9qZPW>

10 Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tezkiresinden Nüfus Cüzdanlarına, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

11 http://www.nvi.gov.tr/Hakkimizda/Projeler,Mernis_Genel.html?pageindex=1

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartı

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartlarında (TCKK), bireye ait nüfus, fotoğraf ve biyometrik bilgiler kart üzerindeki yongalarda (çiplerde) güvenli bir şekilde saklı olup, kartın üzerinde fiziksel olarak birbirinden ayrı temaslı ve temassız iki yonga (çip) bulunmaktadır. Kartlar en üst seviye görsel ve elektronik güvenlik unsurlarına sahiptir. Yetkisiz kimseler tarafından kartın yeniden üretilmesi ve kart içindeki bilgilerin değiştirilmesi olanaksızdır.

TCKK, elektronik ortamda sunulan birçok hizmeti ayağınıza kadar getirirken zaman ve maliyetten tasarruf sağlayarak büyük kolaylıklar sunar.

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartı (TCKK) bünyesinde birçok özelliği barındırmakta olup, bazıları şunlardır:

- TCKK taklit edilemez. Olası tahribat ve tahrifat durumunu tespit etmeye imkân veren, görsel ve elektronik güvenlik özelliklerine sahiptir.
- Tasarımı sayesinde bireye ait bilgilerin kart yongaları (çipleri) üzerinde güvenli bir şekilde saklanması sağlar. Bu bilgilere yetkisiz kişiler tarafından erişil-

mesini ve verilerin değiştirilmesini olanaksız hale getirir.

- Kart gövdesi 10 sene dayanıklılık ömrüne sahip polikarbon malzemeden üretilmiştir. Rahatça taşınması ve kullanılması için standart akıllı kart (kredi kartı) boyutlarındadır. Böylece deforme olmadan cüzdan, kartvizitlik gibi aksesuarların içerisinde kolayca sığar.
- Bay ve bayan renk ayrımı kaldırılmış, tüm kartlarda tek renk kullanılmıştır.
- Uluslararası standartlara (ICAO 9303) uyumludur.
- ISO/IEC 7810, ISO/IEC 7816 ve ISO/IEC 14443-A standartlarını desteklemektedir.
- CC EAL 5+ güvenlik seviyesinde milli yongaya ve CC EAL 4+ güvenlik seviyesinde milli işletim sistemine sahiptir.
- Bireye ait nüfus bilgileri kartın ön ve arka yüzündedir. Bu sayede kolay, hızlı ve güvenli görsel kullanım sağlar.
- Standart bir akıllı kartın sunduğu bütün güvenlik özelliklerini destekler. Kriptografik anahtarlar ve PIN, kart içerisinde yer alan elektronik verileri güvenli biçimde korur.

Ayrıca kartın ön ve arka yüzünde yer alan ilgili alanlardaki veriler, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO International Civil Aviation Organization) ICAO 9303-3 standardına uygun olup, kartın arka yüzündeki MZR (Makine Okunabilir Alanı) ve üzerindeki temassız yonga içeriği sayesinde vize muafiyeti olan ülkelere yapılacak yolculuklarda T.C. Kimlik Kartı, pasaport yerine geçerli olacak ve seyahat belgesi olarak kullanılabilir¹². Bunların yanı sıra proje ile;

¹² <http://www.ekds.gov.tr/tckk>

- T.C. Kimlik No uygulamasında olduğu gibi tek kart-tek şifre dönemine geçilecektir.
- Sahtecilikten kaynaklanan vatan-daş mağduriyeti önlenecektir.
- E-Devlet kapsamında sunulan hizmetlere internetin bulunduğu her yerden (ev, iş yeri vb.) kimlik kartı ile erişilebilecektir.
- Kimlik Kartı, elektronik imza olarak da kullanılabilir.
- Kimlik kartı, kamu kurumlarının vatandaşlara yönelik sunacakları hizmetlerde elektronik iş süreçlerini destekleyerek bürokrasiyi azaltacaktır.
- Kamu hizmetlerinden yararlanan kişilerin hak sahipliği denetimi kolay ve güvenli bir şekilde yapılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartı pilot çalışmaları 2007/16 Nolu Başbakanlık Genelgesi uyarınca yürütülmektedir. Kartın ülke geneline yaygınlaştırılmasına yönelik yürütülen hazırlık çalışmaları kapsamında, pilot uygulamada elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş, yaygınlaştırma ihalesi yapılarak 16.05.2012 tarihinde işe başlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartlarının, 3-4 yıl içerisinde tüm vatandaşlara dağıtılması öngörülmektedir. Bu amaçla kartın dağıtımı sırasında nüfus müdürlüklerinde oluşabilecek başvuru yoğunluğunun önlenmesi ve muhtemel aksaklıkların önüne geçilmesi amacıyla Alo 199 hattı faaliyete geçirilerek vatandaşların randevu alarak işlem yapmaları sağlanacaktır.

Gelinen noktada nüfus cüzdanları; vatandaşların devletle arasındaki bağı belgelemekten öteye gidecek, resmi ve özel işlemlerinde kolaylık ve zaman tasarrufu sağlayarak devletle olan hukuki bağı artıran bir belge haline gelmiştir.